УДК 378.014.5:352.07

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-1(339)-1-167-176

Кравченко Олена Іванівна,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри публічної служби
та управління навчальними й соціальними закладами
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ, Україна.
olenakravchenko10@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7955-3542>

Хриков Євген Миколайович,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри публічної служби
та управління навчальними й соціальними закладами
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ, Україна.
enxr@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5496-2753>

Васиньова Надія Сергіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри публічної служби
та управління навчальними й соціальними закладами
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ, Україна.
ned1235@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-7019-0247>

**ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
З ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ**

Основною проблемою сучасного закладу вищої освіти, яка підлягає негайному розв'язанню, є підвищення конкурентоздатності університету в регіоні шляхом диверсифікації послуг університету відповідно до потреб територіальних громад. З огляду на це й у контексті реформи місцевого самоврядування набувають вагомості дослідження, пов'язані з вивчення форм плідної взаємодії університету з територіальними громадами на взаємовигідних умовах у різних сферах діяльності. Організація взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами є поширеною практикою в західних країнах. В умовах сьогодення вкрай важливе осмислення світового досвіду та виокремлення найбільш ефективних форм партнерства та співпраці університету з громадами. Сучасні трансформаційні процеси в Україні, пов'язані з інтеграційними

векторами європейського вибору, актуалізують питання розвитку взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами на засадах консолідації зусиль органів місцевого самоврядування та університету у розв'язанні нагальних проблем розвитку освіти з використанням досвіду європейських країн. Більшість провідних європейських університетів забезпечують свій розвиток шляхом взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами. Взаємодіючи на інституційному рівні, університет та територіальні громади сприяють оптимізації дій один одного в різних напрямках (економічному, виробничому, соціокультурному, виховному та ін.), досягаючи таким чином синергетичного ефекту. У зв'язку з цим університет піддається впливу зовнішнього середовища й зумовлює установа зв'язків із зовнішнім замовниками на надання послуг. Забезпечення співпраці університету з територіальними громадами передбачає певні форми взаємодії.

Здебільшого вітчизняні та закордонні вчені спрямовують свої дослідження на аналіз існуючого досвіду об'єднання територіальних громад, правових аспектів системи надання освітніх послуг на рівні територіальних громад, фінансування освітнього галузі, а також на розгляд взаємозв'язку та взаємозалежності вищої освіти, суспільства та економіки (М. Могилова, А. Кавунець, А. Ланова, О. Гуменна, О. Черній, Р. Шарля, Л. Грегуркова, Л. Одор, Л. Лакатош, Ш. Кьолеш, Е. Бураш).

Значна увага науковців, експертів спрямована на вивчення досвіду місцевого самоврядування країн Європи, його імплементацію в українську практику реформування, зокрема визначенню перешкод для ефективної взаємодії університету та громади. Досвід взаємодії закладів вищої освіти із територіальними громадами описано в працях В. Ілюстре (V. Ilustre), А. Лопез (A. López), Б. Мойли (B. Moely), А. Харт (A. Hart), С. Носмор (S. Northmore), Х. Гехард (C. Gerhardt), П. Родригес (P. Rodriguez), Б. Джонгблуд (B. Jongbloed), Дж. Ендерс (J. Enders), С. Салерно (C. Salerno).

Незважаючи на необхідність проведених досліджень, певні аспекти залишаються маловивченими. Відсутні дослідження, зосереджені на процесах, за допомогою яких заклади вищої освіти можуть встановлювати партнерські відносини між територіальними громадами та яким чином вони підтримуються. Також вивчення форм взаємодії закладів вищої освіти з територіальними громадами знаходяться поза увагою науковців.

Метою цієї статті є визначення форм взаємодії закладу з територіальними громадами, що обумовило такі завдання:

- дослідити особливості взаємодії закладів вищої освіти з територіальними громадами у світовій практиці;
- окреслити перспективні форми взаємодії закладів вищої освіти з територіальними громадами та класифікувати їх.

Розвиток місцевого самоврядування – один із головних напрямів реформування державної влади в Україні. Кроки, які зробила країна в

останні роки у цьому напрямі, позитивно оцінює ЄС. Отримані результати обумовлюють участь усіх гілок влади, інститутів громадянського суспільства, науковців, громадян у створенні законодавчих, фінансових, організаційних, наукових, методичних умов розвитку місцевого самоврядування. В останні роки реалізована значна кількість проєктів щодо розвитку місцевого самоврядування за підтримкою ЄС. Одним із результатів цих проєктів стало видання численних методичних посібників, що забезпечують процес реформування. Численні аспекти розбудови місцевого самоврядування висвітлені в науковій та методичній літературі: створення структури органів управління територіальними громадами, розробка програм розвитку громад, вирішення фінансових проблем, залучення громадян до розвитку територіальних громад, налагодження співпраці громад, розвиток освіти в громадах тощо.

У світовій практиці приділяється багато уваги дослідженню основних засад, методів, принципів, стандартів, механізмів та інструментів взаємодії університетів та громад. У працях зарубіжних науковців В. Ілюстре (V. Ilustre), А. Лопез (A. López), Б. Мойли (B. Moely), А. Харт (A. Hart), С. Носмор (S. Northmore), Х. Гехард (C. Gerhardt), П. Родригес (P. Rodriguez), Б. Джонгблуд (B. Jongbloed), Дж. Ендерс (J. Enders), С. Салерно (C. Salerno) визначено форми взаємодії, відповідно до яких передбачається встановлення їхніх робочих партнерських відносин. Так, наприклад, установлення партнерських відносин університетів Великобританії спрямовано на здійснення досліджень з поліпшення умов життєдіяльності територіальних громад, подолання неблагополуччя та сприяння сталому розвитку окремої громади (V. Ilustre, A. López, B. Moely, 2012; A. Hart, S. Northmore, C. Gerhardt, P. Rodriguez, 2009; B. Jongbloed, J. Enders, C. Salerno, 2008). Основними формами взаємодії університетів Великобританії є: підтримка проєктів дослідницького партнерства; розвиток громадських та університетських мереж; допомога у підтримці низки загальноміських консультаційних заходів; надання підтримки студентам, які шукають дослідницькі роботи в громаді та можливості працевлаштування; налагодження зв'язків вчених з іншими, що працюють у цій галузі; пошук нових можливостей фінансування в університеті (V. Ilustre, A. López, B. Moely, 2012). З огляду на це університети здійснюють дослідницьку, освітню та культурну діяльність в межах певної територіальної громади.

Достатньо поширеною практикою зарубіжних університетів є вивчення потреб громад, з урахування яких визначаються форми взаємодії (A. Hart, S. Northmore, C. Gerhardt, P. Rodriguez, 2009). Завдяки різним формам взаємодії зарубіжні університети підтримують міцний зв'язок з соціально-економічним середовищем, здійснюючи розробки економічного характеру (розробка стратегії розвитку громади, розробки

щодо розвитку окремих територій, планування розвитку окремих галузей (туризм, лісове господарство, торгівля тощо)).

Цікавим є досвід взаємодії європейських університетів з громадами у сфері культури, зокрема розвитку культурного життя у межах окремих територій. З цією метою реалізуються спільні культурні проекти. Також безперечним є співробітництво європейських закладів вищої освіти з громадами у сфері освіти. У цьому сенсі здійснюється підготовка, підвищення кваліфікації представників громади як основних замовників освітніх послуг, допомога закладам середньої та дошкільної освіти, організація тренінгів, конференцій та окремих навчальних курсів, що допомагають мешканцям окремих територій досягати особистісного розвитку.

В Австралії розроблено «стандарти участі громадськості», які поділено на три розділи: стандарти підготовки процесу участі; стандарти реалізації процесу участі; стандарти моніторингу й оцінювання результатів після процесу участі. Використання цього підходу можна запропонувати ввести у практику України. Припустивши, що розробка «стандартів взаємодії закладів вищої освіти та територіальних громад» надасть особливого статусу та практичної спрямованості співпраці. У документі важливо враховувати інтереси кожної із сторін, окреслити всі правила взаємодії між учасниками, а також прописати порядок проведення моніторингу дієвості цієї взаємодії та контролю виконання положень стандарту. Але у цьому питанні потрібно бути застережливим, тому як розробка та підписання певних документів не є запорукою успішного партнерства, крім того може стати лише демонстрацією співпраці.

На думку В. Ілюстре (V. Ilustre), А. Лопес (A. López), Б. Мойли (B. Moely), університет повинен відмовитись від вимоги передавати знання лише шляхом елітарної освіти, на користь вкрай прагматичного та плюралістичного підходу, де акцент робиться, скоріше, на процесі безперервного навчання протягом життя, що призведе до накопичення компетенцій, здатних підтримати конкурентоспроможність (V. Ilustre, A. López, B. Moely, 2012). Питання надання якісних освітніх послуг, підвищення ефективності роботи закладів освіти особливо гостро постало перед українськими громадами після початку впровадження процесу децентралізації влади та реалізації процесу добровільного об'єднання громад (А. Кавунець, А. Ланова, О. Гуменна, О. Черній, Р. Шарлея, Л. Грегуркова, Л. Одор, Л. Лакатош, Ш. Кьолеш, Е. Бураш 2018, р.8). Реформи місцевого самоврядування останніх кількох років і нові плани щодо системи освіти мають хорошу перспективу достеменно покращити врядування в державному секторі в Україні, наділивши повноваженнями ті рівні місцевого самоврядування, які якнайкраще спроможні здійснювати управління і фінансування у відповідних сферах (А. Кавунець, А. Ланова, О. Гуменна, О. Черній, Р. Шарлея, Л. Грегуркова, Л. Одор, Л. Лакатош, Ш. Кьолеш, Е. Бураш, 2018, р.9).

Отже, взаємодія зарубіжних університетів з громадами сприяє розвитку науково-дослідницького партнерства між науковцями, студентами, добровільними, громадськими організаціями та громадами; посиленню спроможності добровільних та громадських організацій здійснювати дослідницьку діяльність; підтримці розвитку дослідницьких навичок добровольців та практиків громадського сектору тощо.

Сучасні університети функціонують у складних умовах конкуренції, що зумовлює пошук інноваційних підходів до розвитку закладів вищої освіти. Взаємодія закладу вищої освіти з територіальними громадами дозволяє диверсифікувати напрями діяльності відповідно до потреб територіальних громад; сприяє розвитку професійних компетенцій професорсько-викладацького складу у процесі здійснення різних форм взаємодії з територіальними громадами; дозволяє підвищити якість наукових досліджень, сприяє налагодженню зв'язків з роботодавцями; надає університету можливості: збагатитися новими знаннями і кращим досвідом щодо взаємодії з територіальними громадами, вдосконалити та розширити спектр навчальних курсів, започаткувати експорт власних послуг і підвищити його привабливість для зовнішнього та внутрішнього середовища.

Враховуючи позитивний зарубіжний досвід формування партнерських відносин закладів та територіальних громад в Україні дозволить забезпечити не тільки потреби громад, а розширити напрями діяльності сучасних університетів, посилити їхню роль в регіоні. Так, наприклад, для забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад заклади вищої освіти можуть пропонувати такі форми взаємодії:

- залучення провідних науковців університету до розроблення програм економічного розвитку територіальних громад у різних галузях (сільське господарство, туризм, освіта тощо);
- запровадження інвестиційних та інноваційних проєктів, створення соціальних підприємств, забезпечення стартового фінансування проєктів;
- поширення нових технологій підприємницької, управлінської, громадської діяльності;
- розроблення стратегії розвитку територіальних громад; укладання угод щодо підготовки фахівців, підвищення кваліфікації;
- участь у громадських проєктах, пов'язаних з продуктивним землеробством, кращим садівництвом та управлінням природними ресурсами, із здоровим харчуванням та старінням, зміцненням сімей, особистими фінансами чи розвитком молоді, з відкриттям бізнесу, оновленням місцевої економіки;
- здійснення соціологічних досліджень, спрямованих на вивчення сучасного стану та напрямів поліпшення життєдіяльності громади.

Зокрема у сфері розвитку культурного та спортивного життя громади, заклад вищої освіти може пропонувати такі форми взаємодії:

- організація культурних та спортивних заходів із запрошенням мерів міст, інших керівників громад і місцевих лідерів;
- здійснення опису історії громади (та окремих селищ),
- проведення розкопок та створення музеїв під відкритим небом;
- створення спільних хорових, танцювальних, театральних колективів.

У сфері освіти основними формами взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами вбачаємо такі:

- аналіз стану освіти в громаді;
- розробка планів та програм розвитку освіти;
- участь у підготовці грантових пропозицій розвитку освіти;
- участь у підготовці рішень територіальних громад з проблем освіти;

• організація додаткової освіти для різних категорій працівників: поліцейських, пожежників, медичних працівників, фермерів, вчителів, вихователів, програм розвитком лідерів тощо;

- викладання дисциплін у закладах середньої освіти;
- розроблення програм шкільних дисциплін;
- організація лекцій з актуальних проблем;
- проведення відкритих дверей університету в територіальних громадах;

• здійснення експертиз розвитку окремих сфер територіальних громад, діяльності освітніх закладів;

- організація навчальних тренінгів на замовлення;
- підготовка публічних службовців органів місцевого самоврядування у межах магістратури «Публічне управління та адміністрування»;

• залучення школярів до наукових досліджень, що здійснюється в межах університету;

- налагодження зв'язків зі стейкхолдерами університету.

Співробітництво університету з органами місцевого самоврядування, на нашу думку, передбачає такі форми взаємодії:

- взаємний обмін інформацією щодо планування розвитку територіальних громад та закладу вищої освіти;

• створення платформ для спілкування та зв'язку між університетом і різними групами населення в громадах;

- участь в оцінці працівників територіальних громад, кандидатів на посади;

• розробка методик опитування мешканців громади, зокрема проведення моніторингу громадської думки з певних питань;

- упровадження форм щодо залучення мешканців територіальних громад до обговорення та прийняття рішень щодо розвитку університету;

- створення організаційної структури взаємодії із представників університету та територіальних громад (у формі ради тощо), офісів соціального та економічного аналізу даних, центрів прикладних досліджень;

- допомога у здійсненні оптимізації мережі освітніх закладів;
- розроблення пропозицій з питань вивчення потреб територіальних громад.

Окремою формою взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами є спільна волонтерська допомога мешканцям громади, особливо волонтерська діяльність актуалізується в умовах складної політичної ситуації, що склалася в країні.

Очевидно, що запропонований перелік не є вичерпним. Але за допомогою обґрунтованих форм взаємодії закладу вищої освіти та територіальної громади можливо конструктивно побудувати партнерські відносини. Крім того, це в якійсь мірі дає можливість територіальним громадам делегувати певні повноваження закладам вищої освіти. Однак, налагодження ефективної комунікації територіальних громад та закладів вищої освіти уможливорюється за умов розширення діалогу і порозуміння. У цьому сенсі необхідне переосмислення цього процесу, співпрацювати як рівнозначні партнери задля об'єднання зусиль навколо спільних завдань. Тому як, співробітництво територіальних громад та закладів вищої освіти здатне принести обом сторонам значну користь, яку неможливо отримати за межами цієї взаємодії, а саме досягнення соціальних, громадянських та культурних цілей.

Таким чином, взаємодія територіальних громад і закладів вищої освіти є запорукою важливих змін у громадах, закладах освіти та суспільстві загалом, що є головною перевагою ділових об'єднань.

На підставі вивчення зарубіжного досвіду та ситуації, що склалася в територіальних громадах пропонуємо такі форми взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами:

- щодо соціально-економічного розвитку територіальних громад: залучення провідних науковців університету до розроблення програм економічного розвитку територіальних громад у різних галузях (сільське господарство, туризм, освіта тощо); запровадження інвестиційних та інноваційних проєктів, створення соціальних підприємств, забезпечення стартового фінансування проєктів; поширення нових технологій підприємницької, управлінської, громадської діяльності; розроблення стратегії розвитку територіальних громад; укладання угод щодо підготовки фахівців, підвищення кваліфікації; участь у громадських проєктах, пов'язаних з продуктивним землеробством, кращим садівництвом та управлінням природними ресурсами, із здоровим харчуванням та старінням, зміцненням сімей, особистими фінансами чи розвитком молоді, з відкриттям бізнесу, оновленням місцевої економіки; здійснення соціологічних досліджень, спрямованих на вивчення сучасного стану та напрямів поліпшення життєдіяльності громади;

- щодо культурного та спортивного життя громади: організація культурних та спортивних заходів із запрошенням мерів міст, інших керівників громад і місцевих лідерів; здійснення опису історії громади (та окремих селищ); проведення розкопок та створення музеїв під відкритим небом; створення спільних хорових, танцювальних, театральних колективів;

- щодо освіти: аналіз стану освіти в громаді; розробка планів та програм розвитку освіти; участь у підготовці грантових пропозицій розвитку освіти; участь у підготовці рішень територіальних громад з проблем освіти; організація додаткової освіти для різних категорій працівників: поліцейських, пожежників, медичних працівників, фермерів, вчителів, вихователів, програм розвитку лідерів тощо; викладання дисциплін у закладах середньої освіти; розроблення програм шкільних дисциплін; організація лекцій з актуальних проблем; проведення відкритих дверей університету в територіальних громадах; здійснення експертиз розвитку окремих сфер територіальних громад, діяльності освітніх закладів; організація навчальних тренінгів на замовлення; підготовка публічних службовців органів місцевого самоврядування у межах магістратури «Публічне управління та адміністрування»; залучення школярів до наукових досліджень, що здійснюється в межах університету; налагодження зв'язків зі стейкхолдерами університету;

- щодо співробітництва університету з органами місцевого самоврядування: взаємний обмін інформацією щодо планування розвитку територіальних громад та закладу вищої освіти; створення платформ для спілкування та зв'язку між університетом і різними групами населення в громадах; участь в оцінці працівників територіальних громад, кандидатів на посади; розробка методик опитування мешканців громади, зокрема проведення моніторингу громадської думки з певних питань; упровадження форм щодо залучення мешканців територіальних громад до обговорення та прийняття рішень щодо розвитку університету; створення організаційної структури взаємодії із представників університету та територіальних громад (у формі ради тощо), офісів соціального та економічного аналізу даних, центрів прикладних досліджень; допомога у здійсненні оптимізації мережі освітніх закладів; розроблення пропозицій з питань вивчення потреб територіальних громад;

- волонтерська діяльність.

Невирішеним аспектом у межах цього питання є оцінювання результативності взаємодії закладу вищої освіти та територіальних громад, що належить до перспектив подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Управління системою освіти територіальних громад: досвід країн Вишеградської четвірки для України: методичний посібник із збіркою кращих практик / А. Кавунець, А. Ланова, О. Гуменна, О. Черній, Р. Шарля, Л. Грегуркова, Л. Одор, Л. Лакатош, Ш. Кьошеш,

Е. Бураш. Вінниця: ТОВ «Твори», 2018. 120 с. **2. Hart A.**, Northmore S., Gerhardt C., Rodriguez P. Developing Access between Universities and Local Community Groups: A University Helpdeskin Action. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*. 2009. V. 13. No. 3. P. 45. **3. Ilustre V.**, López A. M., Moely B. E. Conceptualizing, Building, and Evaluating University Practices for Community Engagement. *Journal of Higher Education Outreach & Engagemen*. 2012. Vol. 16. No. 4. P. 129–165. **4. Jongbloed B.**, Enders J., Salerno C. Higher education and its communities: Interconnections, interdependencies and a research agenda. *High Educ*. 2008. No. 56. P. 303–324.

References

1. Upravlinnia systemoiu osvity terytorialnykh hromad: dosvid krain Vyshehradskoi chetvirky dlia Ukrainy: metodychnyi posibnyk iz zbirkoiu krashchykh praktyk [Management of the system of illumination of territorial communities: information about the territories of the visegrad four for Ukraine]. (2018). Eds.: A. Kavunets, A. Lanova, O. Humenna, O. Chernii, R. Sharleia, L. Hrehurkova, L. Odor, L. Lakatosh, Sh. Kolesh, E. Burash. Vinnytsia: TOV «Tvory» [in Ukrainian]. **2. Hart, A.**, Northmore, S., Gerhardt, C., & Rodriguez, P. (2009). Developing Access between Universities and Local Community Groups: A University Helpdeskin Action. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 13, 3, 45 [in English]. **3. Ilustre, V.**, López, A. M., & Moely, B. E. (2012). Conceptualizing, Building, and Evaluating University Practicesfor Community Engagement. *Journal of Higher Education Outreach & Engagemen*, 16, 4, 129-165 [in English]. **4. Jongbloed, B.**, Enders, J., & Salerno, C. (2008). Higher education and its communities: Interconnections, interdependencies and a research agenda. *High Educ*, 56, 303-324 [in English].

Кравченко О. І., Хриков Є. М., Васиньова Н. С. Форми взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами

У статті порушується проблема взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами в умовах децентралізації. Розкрито зарубіжний досвід взаємодії закладів вищої освіти з територіальними громадами. Охарактеризовано особливості взаємодії закладів вищої освіти з територіальними громадами в зарубіжних країнах. З'ясовано, що використання позитивного зарубіжного досвіду взаємодії закладів вищої освіти з територіальними громадами є перспективним для України. Визначено основні форми взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами щодо соціально-економічного розвитку територіальних громад; щодо культурного та спортивного життя громади; щодо освіти; співробітництва університету з органами місцевого самоврядування; волонтерська діяльність.

Ключові слова: взаємодія, заклад вищої освіти, територіальна громада, форми взаємодії, університет.

Кравченко А. И., Хрыков Е. М., Васиньова Н. С. Формы взаимодействия высших учебных заведений с территориальными общинами

В статье поднимается проблема взаимодействия учреждения высшего образования с территориальными общинами в условиях децентрализации. Раскрыт зарубежный опыт взаимодействия высших учебных заведений с территориальными общинами. Охарактеризованы особенности взаимодействия высших учебных заведений с территориальными общинами в зарубежных странах. Установлено, что использование положительного зарубежного опыта взаимодействия высших учебных заведений с территориальными общинами является перспективным для Украины. Определены основные формы взаимодействия учреждения высшего образования с территориальными общинами по социально-экономическому развитию территориальных общин; по культурной и спортивной жизни общины; по образованию; по сотрудничеству университета с органами местного самоуправления; волонтерская деятельность.

Ключевые слова: взаимодействие, заведение высшего образования, территориальная община, формы взаимодействия, университет.

Kravchenko O., Khrykov Y., Vasynova N. Forms of interaction of higher educational institutions with territorial communities

The article raises the issue of interaction of higher education institutions with territorial communities in the conditions of decentralization. foreign experience of interaction of higher educational institutions with territorial communities are disclosed. The features of interaction of higher educational institutions with territorial communities in foreign countries are characterized. It has been established that the use of the positive foreign experience of interaction of higher educational institutions with territorial communities is promising for Ukraine. Ensuring cooperation between the university and local communities involves certain forms of interaction The authors identified the main forms of interaction between a higher education institution and territorial communities of the socio-economic development of territorial communities; of the cultural and sports life of the community; of Education; of cooperation of the university with local authorities; volunteer activity. Interaction of territorial communities and higher education institutions is the way of important changes in communities, educational institutions and society in general, which is the main advantage of business associations.

Key words: interaction, institution of higher education, territorial community, forms of interaction, university.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2021 р.

Прийнято до друку 26.03.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.